

تعاونی‌های دهیاری‌ها و ساماندهی مدیریت روستایی

دکتر محمدرضا رضوانی، زهرا بخشی

استاد، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران rrezvani@ut.ac.ir

دانشجو، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران (نویسنده مسول) bakhshi79zahra@yahoo.com

چکیده:

دهیاریها که از سال ۱۳۸۲ به طور اجرایی آغاز به کار نموده‌اند، بی‌شک گامی اساسی و مثبت در راستای سامان‌بخشی به ساز و کار مدیریت روستایی، قلمداد می‌شوند. با این حال سنجش و ارزیابی عملکرد دهیاریها، در بررسی‌ها و مطالعات مختلف، ما را متوجه این مهم ساخته‌است که برخی مشکلات و مسائل بر سر راه موفقیت این نهاد وجود دارد، که باعث به تعویق افتادن یا به بیراهه رفتن مسیر صحیح مدیریت روستایی در کشور می‌شود، کمبود اعتبارات و عدم تجهیزات مناسب و...، همچنین عدم موفقیت در ارائه خدماتی چون جمع‌آوری زباله، سیستم حمل و نقل روستایی و تاسیسات آتش‌نشانی، که لزوماً در سطح سیستم شبکه‌ای در سطح روستاهای منطقی و اقتصادی است نه در نقاط روستایی، لزوم تشکیل تعاونی دهیاری به عنوان تشکیل حقوقی که توانایی خدمات رسانی به صورت شبکه‌ای و فضایی را دارد، سبب گردیده است.

هدف از این مطالعه بررسی نقش تعاونی‌های دهیاری در ساماندهی مدیریت روستایی است. روش تحقیق مقاله بر پایه‌ی استفاده از منابع کتابخانه‌ای، اینترنتی و مصاحبه با کارشناسان مربوطه و تحلیل کیفی استوار است. نتایج بدست آمده بیان‌گر این است که تجمیع امکانات، تجهیزات، سرمایه، تخصص و بهره‌مندی از اندیشه و افکار متنوع می‌تواند زمینه‌ساز خدمات رسانی بهتر را فراهم آورد و تحولی کارآمد در نظام مدیریت روستایی کشور ایجاد نماید.

کلید واژه: دهیاری‌ها، تعاونی دهیاری، مدیریت روستایی

۱. مقدمه:

است ارائه خدماتی همچون ماشین جمع‌آوری و حمل زباله، تاسیسات آتش‌نشانی، سیستم حمل و نقل روستایی و ...، به دلیل کوچک بودن نقاط روستایی، نبود جمعیت کافی و عدم اعتبارات، تجهیزات و ماشین‌آلات لازم، از پشتونه عقلانی و اقتصادی لازم برخوردار نباشد. ارائه خدمات مذکور در سطح شبکه معنا پیدا می‌کند و دهیاری مختص به هر روستای قطعاً توانایی اجرای آن را ندارد، همچنین از آنجا که که روستاهای بدون دهیاری در نظام مدیریت فعلی جایگاهی ندارند و بی‌سامان رها شده‌اند، همچنین به دلیل عدم سازوکارهای قانونی و اداری کافی و لازم، دهیاری‌ها در بدست آوردن جایگاه حقوقی و قدرتمند به مانع برخورده‌اند، ضرورت ایجاد تشکیل حقوقی که جایگاه مستحکم قانونی، اداری و اجرایی داشته باشد و بتواند خدماتی را که دهیاری‌ها توانایی ارائه آن را ندارند، با تجمیع امکانات، سرمایه‌ها و تخصص‌های پراکنده از سطح دهیاری‌ها، بر عهده بگیرد و ضمناً روستاهای بدون دهیاری را زیر پوشش خدماتی خود ببرد، موجبات شکل‌گیری تعاونی‌های دهیاری را سبب گردید.

جوامع روستایی مانند هر نظام اجتماعی دیگر برای دستیابی به توسعه نیازمند مدیریت اصولی و کارآمد هستند. با این حال فروپاشی مدیریت سنتی منسجم در سطح روستاهای جایگزین مناسب برای آن طی چند دهه اخیر سبب تنزل جایگاه روستا شده است. روستاهای که زمانی به عنوان کانون‌های مهم جمعیتی و تامین‌کننده نیازهای مصرفي کشور بوده‌اند، امروزه در غالب موارد به عنوان سریار و مانع بر سر راه توسعه محسوب می‌شوند. با تشکیل دهیاریها در سطح روستاهای کشور تا حدودی اهمیت مساله مدیریت و وجود مدیر در روستا، جایگاه خود را باز یافت. با گذشت حدود ۱۰ سال از شکل‌گیری اولین تشکل‌های دهیاری در سال ۱۳۸۲، بررسی تجارب و عملکرد دهیاری‌ها حاکی از وجود نقصان و ضعف بر سر راه موفقیت این نهاد دارد. دهیاریها به عنوان واحدهای اجرایی در سطح روستا شکل گرفته‌اند، این مساله باعث شده

این حال قدرت تصمیم‌گیری، اجرا و نظارت طرح‌های عمرانی روستاهای و به طور کلی مدیریت روستاهای هم چنان در دست مالک، عوامل و ایادی او بود و مردم عادی چندان فرصت مشارکت فعال در امور مربوط به روستا و سرنوشت خویش را نیافتند(عفتی، ۱۳۷۱، ۱۵).

در دوره سوم با وقوع اصلاحات ارضی از اقتدار مالکان کاسته شد و نیروهای دولتی در قالب سپاه ترویج، سپاه بهداشت، انجمن ده، خانه انصاف و خانه فرهنگ روستایی در روستاهای حضور یافتند و شرکتهای تعاونی روستایی نیز جهت پر کردن خلاء مدیریتی مالی که با کوتاه کردن دست مالکان در روستاهای بوجود آمده بود شکل گرفتند، اما متأسفانه این نهادها به جهات متعدد نتوانستند خلاء بوجود آمده ناشی از عدم حضور مالک را جبران کنند(مهدوی، ۱۳۸۴، ۲۶).

آنچه بیش از همه در مطالعه سیر مدیریت طی ۳ دوره اخیر جلب توجه می‌کند حذف عنصر مدیریتی بدون جایگزینی مناسب است، از این روست که، با فروپاشی مدیریت سنتی، در نگهداری پایدار از زندگی و فعالیت در فضای روستایی، نوعی فقدان مدیریت کارآمد فضایی در سطح محلی پدیدار می‌شود که نخستین پیامد آن، بروز ناپایداری منابع محدود محیطی و افول تدریجی یکپارچگی اجتماع روستایی و انسجام اجتماعی- اقتصادی و در حدترین اشکال خود، رها ماندن بسیاری از واحدهای سکونتگاهی در نواحی روستایی طی دوره‌های بعدی است (سعیدی، ۱۳۸۹). از آنجا که نظامهای مدیریت فضا در بستر معین اجتماعی- اقتصادی خویش پدیدار می-گردند و در عین پیوند با روندهای گذشته، می‌توانند به نحو مثبت در سمتدهی به روندهای آتی، به عنوان تجربه جمعی، به کار گرفته شوند. بنابراین اگر نظامهای مدیریتی برآمده از شرایط آن زمان و ساخت و سازمان سنتی آنها به هر دلیل با شرایط امروزین هماهنگ ندارند، پیش از می‌اعتنایی لجوچانه و فروپاشی تاریخی، بدیلهای متناسب و جایگزین‌های درخور آنها را با ساخت و سازمان هماهنگ با زمان، طراحی و به نحوی درونزا زمینه‌سازی و جایگزین سازیم (سعیدی، ۱۳۸۹، ۱۶۳).

بعد از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷، با انحلال موسساتی که بعد از اصلاحات ارضی بوجود آمده بودند، مدتی خلاء مدیریتی در روستاهای بوجود آمد اما بعد از مدتی با تشکیل جهادسازندگی، بنیاد مسکن و تشکیلاتی چون هیاتهای هفت نفره و ...، زمینه ارتباط دولت با روستاهای فراهم شد(رضوانی، ۱۳۹۰، ۲۳۷).

در دوره پنجم نیز از سال ۱۳۸۲، تشکیل دهیاری را پیش رو داریم که در ادامه به آن پرداخته شده است.

در این تحقیق با هدف بررسی نقش تعاونی‌های دهیاری در ساماندهی مدیریت روستایی، با نگاهی اجمالی به مدیریت روستایی ایران، به مطالعه وظایف دهیاری و موانع موجود بر سر راه توفیق آنها پرداخته‌ایم و در شرح اینکه تعاونی‌های دهیاریها چگونه ضعف‌های دهیاریها را ساماندهی می‌کنند به بررسی تعاونی‌های دهیاری و فعالیت‌های آنها اقدام کرده‌ایم.

نگاهی کوتاه به مدیریت روستایی در ایران:
موفقیت و شکست هر سازمانی در دستیابی به اهداف و انجام وظایف خود، متکی بر مدیریت است که یکی از مهمترین نقش‌ها را برعهده دارد (رضوانی، ۱۳۹۰، ۲۳۱).

مدیریت روستایی، فرآیند سازماندهی و هدایت جامعه و محیط روستایی از طریق شکل دادن به سازمان‌ها و نهادهای است (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲، ۸۳). از نظر والکر مدیریت روستایی نوعی استفاده جامع، مولد و یکپارچه از سرمایه‌های اجتماعی، طبیعی و مالی در مقیاس‌های زمانی و جغرافیایی است (walker, ۲۰۰۱).

مدیریت روستایی در ایران بیش از همه متاثر از تحولات سیاسی و اجتماعی است. مطالعه تحولات مدیریتی جامعه روستایی نمایانگر وجود ۵ دوره زمانی در مدیریت روستایی کشور می‌باشد. دوره اول؛ تا قبل از انقلاب مشروطه سال ۱۲۸۵، دوره دوم؛ از انقلاب مشروطه تا اصلاحات ارضی سال ۱۳۴۱، دوره سوم؛ از اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷، دوره چهارم؛ از انقلاب اسلامی تا تشکیل دهیاریها در سال ۱۳۸۲ و نهایتاً در دوره پنجم از سال ۱۳۸۲، دهیاری به عنوان متولی جدید وارد عرصه مدیریت روستایی کشور گردید. در دوره اول کشور به صورت متمرکز و تحت نظر شاه اداره می‌شد، بنا بر اقتضای شرایط، حکام از سوی شاه اداره امور دهات و ولایت را برعهده می‌گرفتند، اختیارات حکام ناشی از اختیارات شاه بوده و مردم روستایی هیچگونه اختیاری در اداره امور خود نداشتند (بدري، ۱۳۸۸، ۳۰).

در دوره دوم؛ بعد از انقلاب مشروطه، ابتدا با تصویب قانون تشکیل ایالات و ولایات اداره امور ده به کدخدا و اداره امور ناحیه روستایی به شخصی با عنوان ضابط محول گردید. همچنین با تصویب قانون عمران روستایی در سال ۱۳۱۶، مدیریت کلان نواحی روستایی به وزارت کشور و تنظیم برنامه‌های مختلف عمرانی به شورای بخش و تامین هزینه برنامه‌ها برعهده مالک گذاشته شد(رضوانی، ۱۳۹۰، ۲۳۴).

و معاونت عمرانی به انجام برساند(ماهnamه دهیاریها، ۱۳۸۲، ۹).

در جدول ۱، وظایف دهیارها آورده شده است.

دهیاریها با قابلیتهای فراوان نقشی اساسی در توسعه روستایی دارند. در گذشته نبود مدیریت واحد و یکپارچه، مشکلات بسیاری را در فرآیند تهیه و اجرای طرح های بهسازی و هادی روستایی فراهم می کرد و این مسئله در عدم توفیق نسبی این طرح ها بسیار موثر بود (رضوانی، ۱۳۹۰، ۲۴۴).

هر چند تاسیس دهیاریها نفسی تازه در کالبد فروپاشیده مدیریت روستایی محسوب نمی شود، اما با این حال بررسی و مطالعه ارزیابی و سنجش عملکرد چندین ساله دهیارهای، ممکن است که برخی کاستی ها در رسیدن به اهداف از

پیش تعیین شده وجود دارد.

شناخت به موقع ضعفها، فرصت تصمیم گیری سنجیده و بهنگام را فراهم می آورد، لذا شناسایی موانع توفیق دهیاریها عاملی مهم جهت کاستن از اثرات منفی این عوامل و همچنین تلاش برای یافتن و اتخاذ اقدامات سنجیده و کارآمد برای رفع این مشکل می باشد.

دهیاری ها^{*} گامی به سوی مدیریت نوین روستایی:

پس از آزمون و خطاهای متعدد و واگذاری مدیریت روستایی به نهادها و ارگان های مختلف، طبق آخرین تغییرات حاصل شده در سال ۱۳۷۷ که منجر به تصویب قانون تاسیس دهیاریها خودکفا در روستاهای کشور گردید، از سال ۱۳۸۲ دهیاریها به عنوان متولیان جدید مدیریت روستایی وارد عرصه مدیریت روستاهای شدند. تاسیس دهیاری را می توان حرکت در مسیر مدیریت روستایی به شیوه جدید عنوان کرد. که با تحول در عرصه مدیریت روستایی می تواند با ایجاد نظام مدیریت جدید و کارآمد روستایی، بیش از گذشته در جهت توسعه روستایی قدم بردارد.

دهیاری های به عنوان کوچکترین و آخرین حلقه مدیریتی کشور شناخته می شوند. نهادی عمومی غیردولتی با شخصیت حقوقی مستقل، که به صورت خودکفا اداره می شوند. هر دهیاری دارای درجه ای است که با توجه به حجم کار، درآمد، جمعیت و وسعت روستا تعیین، و پس از کسب نظر وزارت جهاد کشاورزی، از طریق وزارت کشور مصوب می گردد. دهیار از سوی شورا برای مدت ۴ سال انتخاب می گردد (محمدمنادری، ۱۳۸۶، ۶۸). دهیاریها به عنوان بازوی اجرایی شورای اسلامی روستا، نقش مهمی در افزایش بهرهوری و توسعه روستایی دارند. ۴۸ وظیفه مشخص شده برای دهیار جنبه های مختلف توسعه روستایی را در برمی گیرد. اجرای طرح هادی، برنامه خدمات عمومی و برنامه خدمات اجتماعی - اقتصادی، سه فعالیت عمده دهیاریها را تشکیل می دهدند (رضوانی، ۱۳۹۰، ۲۴۴). فعالیتهای دهیارها باید در چارچوب این ۳ برنامه ای اصلی مطرح شود. هر برنامه چند طرح دارد که سرجمع آنها ۱۰ طرح است. دهیار باید در قالب این ۱۰ طرح پروژه پیشنهاد دهد، که پس از طی مراحل مختلف و تایید نهایی توسط معاونت عمرانی استانداری، سازمان شهرداریها و دهیاریها کشور، پول را به حساب دهیاری واریز می کند تا دهیاری بتواند پروژه اش را با نظارت فنی بخشداری، فرمانداری

* در شرایط فعلی دو

سطح ملی و محلی را می توان برای مدیریت روستایی در نظر گرفت سطح محلی (شامل شورا و دهیاری) می شود. در کشوری چون پاکستان شورا نهادی مشورتی در سطح روستاست و نهاد اجرایی در سطح دهستان تعریف شده است.

جدول ۱: وظایف دهیاریها

موانع و مشکلات دهیاریها:

عوامل موثر بر عملکرد دهیاری‌ها به صورت درهم تنیده، موفقیت دهیاری‌ها در انجام وظایف محله را به چالش می‌کشاند، بطوری که نمی‌توان یک عامل را جدای از سایر عوامل در نظر گرفت. در این زمینه مطالعاتی چند صورت گرفته که هر کدام از زاویه‌ای به بررسی موانع توفیق دهیاری‌ها پرداخته‌اند. کمبود بودجه، فقدان استقلال، فشار از بالا، فقر فرهنگی مردم (افراخته، ۱۳۸۸، ۱۳۵)، همچنین عدم همکاری با دهیاران و عدم به رسمیت شناختن دهیاری از سوی برخی دستگاه‌های اجرایی (چوبچیان، ۱۳۸۶، ۱۰۳). عدم مدیریت واحد روستایی، کاهش مشارکت مردم محلی، آموزش نیروی انسانی، عدم وجود تجهیزات، ابزارها و تاسیسات (قدیری و ریاحی، ۱۳۸۳، ۱۹۵)، از عوامل ناکلآمدی دهیاری‌ها و از چالش‌های اساسی مدیریت روستایی به حساب می‌آیند.

با شرح میسوط‌تر می‌توان عوامل دخیل در عدم موفقیت دهیاری‌ها را /ینگونه برشمود:

✓ جمعیت روستایی:

وجود شکاف درآمدی رو به تزايد میان جامعه روستا و جامعه شهر بعنوان عامل مهم در تقویت مهاجرت از روستاهای، و آمار بالای بیکاری آشکار و پنهان که رغبت سکونت در روستا را کاهش می‌دهد. دهیاریهای روستاهای کوچک به دلیل کم بودن جمیعت اعتبارات کمتری دریافت می‌کنند. این در حالی است که ملاک انتخاب روستاهای برای ارائه آموزش‌های لازم به دهیاران نیز میزان جمعیت است. بنابراین دهیاریهای روستاهای کوچک ضمن آنکه از اعتبارات کمتری برخوردارند، معمولاً آموزش‌های لازم را نیز دریافت نمی‌کنند(بدری و نعمتی، ۱۳۸۶، ۱۷۴).

✓ تعداد دهیاریها:

تعداد دهیاری‌ها رو به افزایش است، زیرا هر روز تقاضاهای برای تاسیس دهیاری افزایش می‌یابد، ساکنان روستایی و شورا روستا ترغیب به تشکیل دهیاری می‌شوند. به نوعی بر سر تاسیس دهیاری رقابت شکل گرفته است، این امر از سویی مثبت تلقی شده زیرا دهیاری به عنوان مدیریت کارآمد و اجرایی در سطح روستاهای عملکرد مثبتی در توسعه روستایی به همراه دارد، و از سویی تعدد دهیاری‌ها، بحث میزان کارآمدی آنها را مطرح می‌سازد.

هر چند دهیاری نهادی غیردولتی است و از اعتبارات دولتی سهمی ندارد، اما از آنجا که روستاهای و خصوصاً روستاهای

بهبود وضع زیست محیطی روستا،

تامین اراضی مورد نیاز برای دهیاری پس از اخذ مجوز قانونی؛

مراقبت بر وضعیت بهداشتی گرمایه‌ها، نانوایی‌ها...؛

مراقبت بر بهداشت ساکنان روستا...؛

تنظیف، نگهداری و تسطیح معابر و انهر عمومی...؛

نظارت بر امور بهداشتی روستا،

همکاری در جلوگیری از شیوع بیماری...؛

مراقبت بر اجرای مقررات بهداشتی و حفظ نظافت...؛

نگهداری و تسطیح راه‌های واقع در حريم اراضی روستا...؛

بررسی و صدور پروانه‌های کسب...؛

پیشنهاد نامگذاری معابر، اماكن و تاسیسات روستا به شورا...؛

فراهر نمودن زمینه ایجاد خیابانها، کوچه‌ها، پارکها...؛

کمک در احداث تاسیسات تولید و توزیع آب، برق و مخابرات...؛

ایجاد و سازماندهی غسالخانه و گورستان...؛

صدور پروانه ساختمانی در محدوده قانونی روستا...؛

کمک به شورا در بررسی و شناخت کمپودهای، نیازها...؛

مشارکت با شورا جهت پیگیری اجرای طرح‌های عمرانی...؛

اجرای مصوبات شورا؛

ارسال گزارش‌های درخواست شده به شورا در موعد مقرر؛

حضور در زمان و مکان مقرر و پاسخگویی به سوالات شورا؛

ارسال گزارش ماهانه فعالیت‌های دهیاری...؛

تشویق روستاییان جهت انجام و رعایت سیاست‌های دولت؛

تشویق روستاییان به توسعه صنایع دستی...؛

همکاری با واحدهای امداد رسانی...؛

همکاری موثر با سازمان ثبت احوال؛

همکاری با مسئولان ذیربیط جهت حفظ منابع طبیعی...؛

همکاری با نیروی انتظامی...؛

اعلام فرامین و قوانین دولتی مربوط و پیگیری اجرای آنها...؛

همکاری با سازمانها و نهادهای دولتی...؛

همکاری جهت تهیی و اجرای طرح هادی روستا...؛

اتخاذ تدبیر لازم برای خطر سیل و حریق...؛

تشریک مساعی با سازمان میراث فرهنگی...؛

مراقبت اموال و تاسیسات عمومی در اختیار دهیاری...؛

تهییه تعرفه عوارض...؛

وصول عوارض مصوب و مصرف آن در موارد معین...؛

برآورده، تنظیم و ارائه بودجه سالانه دهیاری...؛

اهدا و قبول اعانت و هدایا به نام روستا با تصویب شورا...؛

جلوگیری از تکدی گری و واداشتن متکدیان به کار؛

انجام معاملات دهیاری...؛

معرفی خانواده‌های بی‌سربرست به بهزیستی و کمیته امداد..؛

معرفی محصولات کشاورزی و صنایع دستی به مراکز شهری..؛

ایجاد موسسات خیریه و صندوقهای قرض الحسن...؛

گزارش پیشرفت یا عدم پیشرفت فیزیکی...؛

مراقبت و اهتمام کامل در نصب برگه قیمت بر روی اجنباس...؛

همکاری با مراجع جهت دسترسی مردم به آرد و نان مرغوب..؛

اجرای مقررات دهیاری که جنبه عمومی دارد...؛

شناسایی زمینه‌های اشتغال و ..

عوامل دخیل در عدم توفیق دهیاری‌ها

- ✓ کاهش آستانه جمعیتی؛
- ✓ فقر روستاییان؛
- ✓ پایین بودن سطح مشارکت روستاییان؛
- ✓ کمبود امکانات و تجهیزات، تخصص‌ها؛
- ✓ کمبود منابع درآمدی؛
- ✓ خلاهای قانونی و اداری؛
- ✓ عدم شناخت جایگاه دهیاری؛
- ✓ عدم همکاری سازمانها و نهادها؛
- ✓ ویژگی‌های فردی دهیاری؛
- ✓ نبود آموزش‌های لازم؛
- ✓ فقدان منابع اطلاعاتی و آمار پایه‌ای؛

پیش از این اشاره کردیم که تشکیل دهیاری‌ها برای توسعه روستاهای امری ضروری به نظر می‌رسد. لیکن با توجه به موانع و مشکلاتی که بر سر راه این تجربه نوپا وجود دارد، نیاز به اتخاذ تصمیم‌های سنجیده در زمینه ایجاد تشکیلاتی است که ضمن ارتقاء جایگاه دهیاریها، تامین اعتبارات لازم، افزایش سطح مشارکت و...، بهره‌مندی از ضمانت اجرایی قویتر، بتواند نسبت به ارائه خدمات در سطح وسیع‌تری اقدام نماید و روستاهای بدون دهیاری را نیز زیر پوشش خود قرار دهد. در تلاش برای رسیدن به این مهم از سال ۱۳۸۶، با تشکیل تعاونی‌های دهیاری بخش، گامی استوار به سوی ساماندهی مدیریت نوین روستایی برداشته شده است.

تعاونی دهیاری گامی به سوی ساماندهی مدیریت نوین روستایی:

قبل از ورود به بحث تعاونی‌های دهیاری، شایسته است ضمن تعریف تعاون و شرکت تعاونی، اشاره مختصراً به اهمیت و نقش تعاون در جوامع انسانی داشته باشیم. واژه تعاون را نخستین بار رابرتس /وون انگلیسی در مقابل واژه رقابت به کار برده. کلمه تعاون به معنی یاری نمودن، انجام عمل متقابل، با هم مهربانی کردن، همکاری، کمک کردن به یکدیگر، کار مشترک، ترکیبی از خودیاری و کمک متقابل و بالاخره همیاری استعمال می‌شود، در مجموع بهترین منظور از تعاون، کارگروهی و همکاری است.

فقیر، توان تامین هزینه‌های تشکیلات دهیاری را ندارند، لذا کمک‌های دولتی به عنوان مهمترین منبع مالی دهیاری‌ها به شمار می‌آید و از آنجا که هر روز بر تعداد دهیاری‌ها افزوده می‌شود، لذا سهم هر دهیاری از منابع مالی مذکور کم می‌شود، از این رو قدرت دهیاری در انجام وظایفش با تهدید رو برو می‌گردد.

✓ مسائل اقتصادی و مالی:
منابع درآمدی دهیاری از طریق جمع‌آوری عوارض تامین می‌گردد. جوامع روستایی ما عمدتاً زیر خط فقر زندگی می‌کنند، و توانایی پرداخت عوارض تعیین شده که بعنوان منبع درآمد دهیاری‌ها محسوب می‌گردد، از عهده آنها برنمی‌آید. عدم درآمدزایی بخش کشاورزی به دلیل خشکسالی، سرمایه‌گذاری...، همچنین عدم وجود صنایع تولیدی و سرمایه‌ای در روستاهای از عده موادر موثر در فقر روستاییان محسوب می‌گردد. انجام پروژه‌های عمرانی و اقدامات بهداشتی مطلوب در زمینه مواد زائد و دفن بهداشتی زباله‌ها و پسماندها هزینه‌های سنگینی در بردارد که از عهده دهیاری برنمی‌آید.

✓ تجهیزات و امکانات:
تجهیز دهیاریها به امکانات و تجهیزات لازم به دلیل قیمت بالای تجهیزات و ماشین‌آلات و با توجه به بنیه مالی ضعیف دهیاری، به سختی امکان‌پذیر است. همچنین به دلیل تعدد دهیاری امکان تجهیز آنها از سوی کمک‌های دولتی وجود ندارد. از این رو دهیاری‌ها در انجام پروژه‌های بزرگ که نیاز به تجهیزات مناسب دارد ناتوان هستند و به انجام پروژه‌ای در سطح کوچک بسته می‌کنند.

✓ مسائل اداری و حقوقی:
فقدان آینین‌نامه‌های اداری و حقوقی جامع و کارآمد، به عدم آشنایی ادارات مختلف دولتی و غیردولتی با شرح وظایف دهیاران و عدم شناخت مسولان نسبت به جایگاه دهیار منجر شده است که این خود از موانع موجود بر سر راه همکاری جدی با دهیاری شناخته می‌شود. همانطور که پیش از این اشاره داشتیم، عوامل به صورت درهم تنیده در موقیت دهیاری اثربار است. علاوه بر آنچه شرح دادیم، مواردی دیگر نیز در عدم موقیت دهیاری‌ها مؤثرند که در زیر آورده شده‌اند. در صفحات بعدی شرح خواهیم داد که تعاونی‌های دهیاری چگونه می‌توانند بر این موانع فائق آیند.

اما تعاون به معنای رسمی و قانونی آن با تصویب قانون تجارت در سالهای ۱۳۰۳ و ۱۳۰۴، آغاز گردید. اولین شرکت تعاضی در سال ۱۳۱۴ توسط اداره فلاحت در شهرستان گرمسار تشکیل گردید (فرهادی، ۱۳۸۶، ۲۶۶). پس از آن نیز با انجام اصلاحات ارضی در سال ۱۳۴۱ در جهت حمایت از کشاورزان و تولیدکنندگانی که صاحب اراضی شده بودند تعاضی‌های روستایی بیشتری شکل گرفت. که از این میان می‌توان به انواع تعاضی‌های تحت حمایت سازمان تعاضی روستایی (کشاورزی، روستایی، زنان روستایی، تولید روستایی و شرکت‌های سهامی زراعی) اشاره کرد (ماهnamه دهیاریها، ۱۳۹۰، ۴۳).

شرکت‌های تعاضی از طریق اصول و عقاید خوبی، ضمن افزایش مشارکت و حس مسولیت‌پذیری، زمینه‌های لازم را برای سوق دادن روستاییان به سمت یک نظام سیستماتیک فراهم می‌آورد. هر چند با فروپاشی مدیریت سنتی در جوامع روستایی، تعاضی سنتی نیز دستخوش نابسامانی گردید، لیکن تلاش می‌شود جهت ساماندهی مجدد مدیریت روستایی با ایجاد دهیاریها و تشکیلات متناسب، نظامهای نانوشتہ و مدون سنتی را بر طبق نیازهای امروز جامعه روستایی به نحوی شایسته بازسازی نمود. از این رو در سال ۱۳۸۳، برای اولین بار ایده تشکیل تعاضی دهیاری در بخش مرکزی، شهرستان تبران و کرون از توابع استان اصفهان شکل گرفت و در همان سال اولین شرکت تعاضی دهیاری در این بخش تاسیس شد.

بعد از آن این ایده، به عنوان راه حلی بر سر راه معضلات و مشکلات دهیاری‌ها مورد توجه دولتمردان و برنامه‌ریزان مدیریت روستایی قرار گرفت و اینگونه در سال ۱۳۸۶ تفاهم‌نامه‌ای بین وزارت کشور و وزارت تعاضی^{*}، در راستای اهداف چشم‌انداز و برنامه‌های توسعه، تنظیم و طی آن مقرر گردید در هر بخش، تعاضی دهیاری‌های بخش (از نوع تولیدی و توزیعی) تشکیل گرددند تا امور دهیاری‌ها از طریق این تشکل به طرز مناسب و بهینه‌ای ساماندهی و مدیریت شوند. به این تعاضی‌های اختیارات و وظایف گسترده اعطای شده و مسئولین و مدیران استانی و شهرستانی را موظف به تقویت و حمایت نموده تا امکان راهبری و مدیریت موثر و مفید روستایی فراهم گردد (سایت تعاضی‌های دهیاری استان خراسان رضوی).

عضویت در تعاضی برای کلیه دهیاری‌های واجد شرایط به تشخیص و تایید دفتر امور روستایی امکان‌پذیراست. واجد

براساس آخرین بازنگری اتحادیه بین‌المللی تعاضی، در کنگره سال ۱۹۹۵، تعاضی، اجتماع مستقل اشخاص است که به منظور تامین نیازها و اهداف مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود از طریق اداره و نظارت دموکراتیک با مالکیت مشاع، با همدیگر به نحوی اختیاری توافق نموده‌اند. شرکت تعاضی نیز شرکتی است مرکب از اشخاص حقیقی و یا حقوقی که به منظور رفع نیازمندیهای مشترک و بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی و از طریق خودیاری و کمک متقابل و همکاری مطابق با اصولی که در قانون مطرح است تشکیل می‌شود (محمدی، ۱۳۸۶، ۳۶).

جوامع بشری از دیرباز فعالیت‌های روزمره خود را برای رسیدن به نتایج مطلوب‌تر به اشتراک و تعاضی می‌گذاشتند. در بسیاری از موارد جز مشارکت و تعاضی، ادامه حیات در جوامع بسیار مشکل بوده‌است. نهضت تعاضی به عنوان یک راه ل اساسی، نشانه‌ای از عزم گروههای انسانی برای مواجهه با نارسایی‌ها و مشکلات جامعه است. هر چند که با گذشت زمان شکل تعاضی و مشارکت بین جوامع با فراز و نشیب همراه بوده‌است. با این حال امروزه نیز پیشبرد بهتر امور و فعالیت‌های مختلف با مشارکت و همکاری، افراد، تجربه‌ها، تخصص‌ها و سرمایه‌ها میسر است. در غیر این صورت لازم است هزینه و زمان بسیاری صرف شود و سرانجام نیز اهداف مورد نظر محقق نخواهند شد.

هر چند از تعاضی بیش از هر چیز به عنوان ساماندهنده فعالیت‌های اقتصادی و از ارکان نظام اقتصادی نام برده می‌شود، اما لازم به یادآوری است مباحثتی همچون میزان همکاری اعضاء، نوع رقابت بین افراد و ...، که برخواسته از رفتارهای فردی و گروهی است، در موقوفیت یا عدم موقوفیت تعاضی‌ها نقشی اساسی بر عهده دارد که هیچ سرمایه مادی قابلیت جایگزینی با آن را ندارد. به عبارتی در تعریف مختصر و جامع می‌توان گفت تعاضی‌ها نهادهای مردمی‌اند که با برخورداری از ویژگی‌های یک واحد اقتصادی و تجاری دارای ارزش‌های اجتماعی نیز می‌باشند، و صرفاً از جنبه ظاهری خود مرکز فعالیت اقتصادی‌اند و در ورای این نمای ظاهری، تحول اجتماعی نیز نهفته است (لهساییزاده، ۱۳۸۸، ۵۵).

در جوامع روستایی نیز از دیر باز تعاضی در قالب سنتی خود نقشی بازی در حل مسائل و امور مختلف همچون حفر قنات، احداث کانالهای آبرسانی، کاشت و داشت محصولات کشاورزی، نگهداری و پرورش تولیدات دائمی...، داشته‌است.

* واژت تعاضی، کار و رفاه اجتماعی فعلی

- گردشگری و اجرای پروژه‌های گردشگری خصوصاً با رویکرد طبیعت‌گردی و طبیعت روزتایی؛
- انجام فعالیتهای آموزشی، پژوهشی و تبلیغاتی با اولویت آموزش روزتاییان، دهیاران، شورای اسلامی و کارکنان دهیاری و انجام پروژه‌های تبلیغاتی با در نظر گرفتن اولویت‌های دهیاری‌های عضو تعاونی؛
  - انجام خدمات اداری و مالی و حسابداری و حسابرسی با الویت انجام وظایف مالی و معاملاتی محوله به دهیاری‌های عضو تعاونی؛
  - انجام خدمات اداری در خصوص تدوین برنامه‌ها از جمله برنامه ۵ ساله دهیاری، تدوین تعریف و عوارض پیشنهادی شورای اسلامی و سایر برنامه‌های موضوع وظایف دهیاری‌ها؛
  - انجام خدمات بیمه‌ای و اخذ مجوز کارگزاری شرکت‌های بیمه رسمی؛
  - اخذ وام قرض‌الحسنه و سایر تسهیلات اعتباری از منابع بانکی، صندوق تعاون و دیگر موسسات مالی، اعتباری و اشخاص حقیقی و حقوقی دیگر؛
  - اخذ کمک و هدایای نقدی و غیرنقدی از دولت، اشخاص حقیقی و یا حقوقی؛
  - تودیع وجوده به حساب سپرده بلند مدت و کوتاه مدت در بانک و یا صندوق تعاونی؛
  - مشارکت با اشخاص حقیقی و حقوقی با اولویت تعاونی‌ها و دهیاری‌ها؛
  - سرمایه‌گذاری و خرید سهام اتحادیه تعاونی مربوطه و یا سایر شرکت‌ها و موسسات عمومی، تعاونی و یا خصوصی؛
  - مشارکت دادن اعضاء و بخصوص مدیران تعاونی در دروههای آموزشی و تخصصی برای ارتقاء سطح تولیدات و خدمات.
- موضوع فعالیت تعاونی‌های دهیاری و همچنین موانع موجود بر سر راه عدم توفیق دهیاری‌های گویای این واقعیت است که تعاونی‌های دهیاری می‌توانند، منشا خدمات ارزنده‌ی مختلف برای روزتاها باشند.
- تعاونی‌های دهیاری نیازمند کمک، همکاری و تعامل دهیاری، مردم و دولت است. تا با آماده‌سازی بستر مناسب برای فعالیت‌ها بتواند زمینه‌های عمران و آبادانی روزتاها را فراهم نماید. از آنجایی که تلاش است که کارهای عمرانی که توسط سازمانهای و ارگانهای مختلف در سطح روزتا اجرایی می‌شود، به دهیاری‌ها واگذار شود، دهیاری‌ها در متن تعاونی دهیاران

شرايط بودن دهیاریها منوط به کسب مجوز تاسیس دهیاری از وزارت کشور، فعال بودن دهیاری، واقع شدن در محدوده جغرافیایی بخش، درخواست کتبی عضویت توسط دهیاری به استناد مصوبه شورای اسلامی روزتای مربوطه، تعهد رعایت مقررات اساسنامه و خرید حداقل سهم از سهام تعاقنی می‌باشد. مسولیت مالی اعضا در تعاقنی محدود به میزان سهم آنان می‌باشد مگر آنکه در قرارداد ترتیب دیگری شرط شده باشد.

ارکان تعاونی دهیاری عباتست از (مجمع عمومی، هیات مدیره، بازرگانی). مجمع عمومی شرکت تعاونی به دو صورت (عادی و فوق العاده) تشکیل می‌شود. کلیه اعضای شرکت می‌توانند در مجامع عمومی حضور یابند و هر عضو حاضر صرفنظر از تعداد سهامی که دارد فقط حق یک رای خواهد داشت. هیات مدیره مركب از ۳ نفر اصلی و ۱ نفر علی‌البدل (برای کمتر از ۵۰ عضو) و ۵ نفر اصلی و ۲ نفر علی‌البدل (برای بیشتر از ۵۰ نفر)، که از میان اعضا برای مدت ۲ سال با رای مخفی و اکثریت نسبی آرا انتخاب می‌شوند. انتخاب مجدد هر یک از اعضای اصلی و علی‌البدل حداقل برای دو نوبت متوالی بلامانع است.

اهداف تعاونی‌های دهیاری:

- ترویج و تحکیم مشارکت همکاری و تعاون عمومی؛
- تامین نیازهای مشترک اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اعضاء و کمک به تحقق عدالت اجتماعی؛
- کمک به اجرای وظایف محوله به دهیاری‌های بخش؛
- کمک به توسعه مناطق روزتایی؛
- کمک در به فعلیت رساندن قابلیت‌های مناطق روزتایی.

موضوع فعالیت تعاونی‌های دهیاری:

- انجام فعالیتهای اقتصادی دربخش‌های تولیدی و خدماتی؛
- انجام فعالیت‌های فنی و مهندسی و اجرای پروژه‌های عمرانی و خدماتی خصوصاً در راستای اجراییه وظایف دهیاری؛
- انجام خدمات بازرگانی و خرید اقلام و تجهیزات و ملزمات خصوصاً با اولویت کالاهای مورد نیاز بخش روزتایی و دهیاری‌ها؛
- انجام فعالیت کشاورزی، باغداری، دامداری، پرورش طیور و آبزی‌پروری؛
- انجام فعالیت‌های حوزه گردشگری اعم از خدمات گردشگری و تورگردانی و نیز انجام عملیات مشاوره بخش

تجهیز هر روستا به برخی امکانات و ماشینآلات، فاقد کارآیی لازم است و توجیه اقتصادی نیز ندارد، مثلاً ماشین جمع‌آوری و حمل زباله در سطح یک روستای ۵۰ خانواری از نظر منطقی و اقتصادی بصرفه نمی‌باشد، اما با تشکیل تعاونی‌ها و پیوند چنددهیاری می‌توان تجهیزات وسیع‌تر که کارآیی لازم را دارند و زمینه‌های استفاده از آن نیز فراهم است به خدمت درآورده. هر دهیاری به تنها‌ی تجهیزات و امکانات مختص‌ری در اختیار دارد که در اغلب موارد به دلیل عدم کارآیی لازم بدون استفاده می‌ماند. در صورتی که تجمعیح حداقل امکانات و تجهیزات و ماشینآلات می‌تواند مجموعه‌ای قویتر برای انجام امور دهیاری‌ها بسازد و موجب بهره‌وری بیشتر شود. از آنجاییکه تعاونی‌های دهیاری قابلیت ارائه خدمات در سطح شبکه‌ای را دارند، موانعی که بر سر راه استفاده از برخی تجهیزات و ارائه برخی خدمات چون سیستم حمل و نقل روستایی، سیستم جمع‌آوری و دفع زباله و ... وجود دارد مرتفع می‌شود.

همانطور که پیش از این اشاره کردیم، عموماً دهیاریها به دلیل ضعف بنیه مالی دهیاریها و عدم تجهیزات و امکانات لازم و هزینه بالای واگذاری این پروژه‌ها به شرکتهای پیمانکاری، به انجام پروژه‌های کوچک بسته می‌کنند. در صورتی که تعاونی‌های دهیاری با تجمعیح تجهیزات، تخصص‌ها و ... و ایجاد شرکت‌های پیمانکاری عمرانی و فنی وابسته به تعاونی‌های دهیاری و انجام پروژه‌های عمرانی در سطح روستاهای می‌تواند باعث سرشکن نمودن هزینه‌ها و صرفه‌جویی اقتصادی شود و با هزینه‌های هنگفت اجرای پروژه‌های عمرانی توسط پیمانکاران خصوصی مقابله نماید.

از دیگر مسائلی که لازم است مورد توجه قرار بگیرد خلاهای قانونی و اداری موجود در مسیر دهیاریها است، که این مساله‌ها حدی، به عدم شناخت جایگاه دهیاری بعنوان شخصیتی حقوقی و عدم همکاری سازمانها و نهادها منجر می‌شود. تعاونی‌های دهیاری با قوانین منسجم‌تر خلاهای قانونی و اداری را برطرف نموده و بعنوان تشکیل حقوقی جایگاه مستقلی برای خود دارند.

نبود آموزش‌های لازم برای دهیاران، مشکل دیگری است که با توجه به امکاناتی که تعاونی دهیاری در اختیار دارند می‌توانند در این زمینه اقداماتی موثر انجام دهند، تهیه کتب، مجلات، برگزاری دوره‌های آموزشی و ... از جمله این اقدامات می‌باشد. همچنین تعاونی‌های مذکور نسبت به دهیاریها، دسترسی راحت تری به منابع اطلاعاتی و آمار پایه ای دارند.

ظرفیت مناسب برای پذیرش این مسولیت را بدست خواهد آورد.

لازم به ذکر است که تعاونی‌های دهیاری، به عنوان تسهیل‌گر و هدایت‌کننده عمل می‌کنند و هیچگونه وظیفه‌ای که بر عهده دهیاری قرار دارد از آن سلب نمی‌گردد، و دهیار مسولیت گذشته خود را عهده‌دار است. همانطور که در بررسی موانع و مشکلات دهیاری‌ها اشاره کردیم، تشکیل تعاونی‌های دهیاری می‌تواند بسیاری از موانعی را که بر سر راه دهیاری‌ها وجود دارند مرتفع نماید در اینجا به برخی از این نمونه‌ها که در موضوع فعالیت تعاونی‌های دهیاری به آن اشاره شده است می‌پردازیم.

سطح مشارکت در تعاونی دهیاری با وجود افکار متنوع، تبادل تجربه، بهره‌مندی از دانش جمعی و برخورداری از فضای رقابتی سالم و پویا افزایش می‌یابد.

روستاهای کم جمعیت یا دارای جمعیت سالخورده، غیرفعال و کم انگیزه با ورود به جریان سالم رقابت و همکاری در تعاونی سبب افزایش سطح مشارکت می‌شوند و این امر چالش‌ها را به سرانجام مطلوب‌تری سوق می‌دهد. علاوه بر این تعاونی‌های دهیاری با سیاستهای تشویقی چون انتخاب تعاونی برتر، مسابقات طرح‌های برتر دهیاریها و ... موجب پویایی دهیاریها نیز می‌گردد.

در موانع توفیق دهیاریها، به کاهش آستانه جمعیتی اشاره داشتیم، تعاونی‌های دهیاری که متشکل از دهیاریها بخش است قطعاً با مشکلات جمعیتی مواجه خواهد بود.

تعاونی‌های دهیاری همچنین با ایجاد زمینه‌های اشتغال‌زایی و اقتصادی می‌توانند فقر روستایی را کاهش دهند، مثلاً در استفاده از نیروهای متخصص بومی و یا واگذاری پروژه‌های عمرانی به پیمانکاران بومی وابسته به تعاونی‌های دهیاری نیروی کار بومی به خدمت گرفته می‌شود و زمینه اشتغال فراهم می‌گردد، که این امر به بیهود وضعیت اقتصادی روستاییان کمک می‌کند.

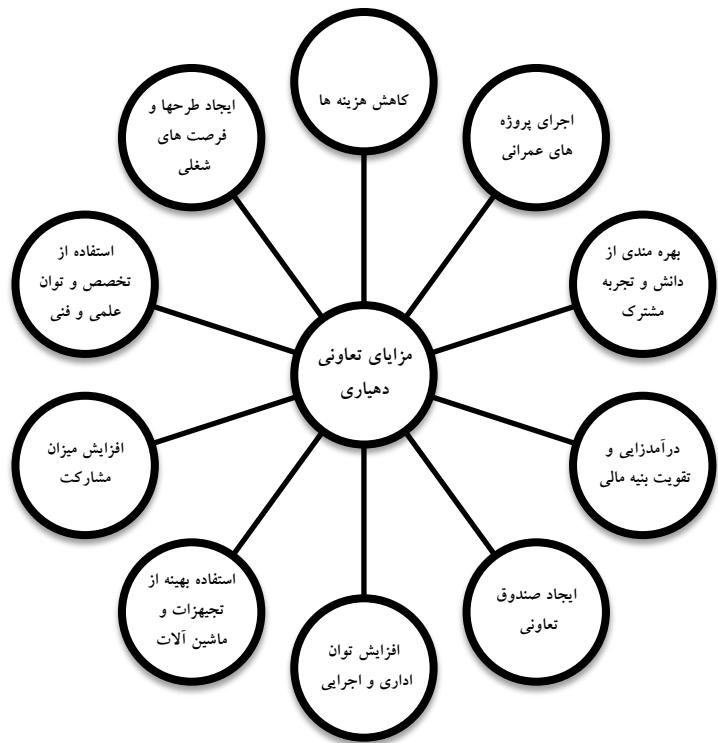
همچنین از آنجاییکه ماهیت تعاونی موجب ایجاد نوعی جلب اعتماد عمومی و جلب سرمایه‌گذاری می‌شود. انبساط سرمایه‌های پراکنده و ایجاد صندوق تعاون دهیاریها، علاوه بر آنکه گردش اقتصادی سرمایه را فراهم می‌کند، زمینه‌های دریافت وام و اعتبارات با کارمزد پایین را نیز مسیر می‌نماید، زمینه درآمدزایی و تقویت بنیه مالی دهیاری‌ها می‌گردد و از وابستگی به درآمدها و اعتباراتی دولت به نحوی می‌کاهد.

جدول: تعداد دهیاری و تعاونی دهیاری به تفکیک استان

ردیف	استان	دهیاری	تعاونی دهیاری
۱	آذربایجان شرقی	۱۰۵۴	۳۱
۲	آذربایجان غربی	۱۲۳۲	۴۰
۳	اردبیل	۵۴۵	۳۲
۴	اصفهان	۷۶۰	۴۱
۵	البرز	۴۷	۰
۶	ایلام	۲۳۲	۱۳
۷	بوشهر	۲۷۰	۱۴
۸	تهران	۴۰۳	۱
۹	چهارمحال و بختیاری	۴۲۶	۴
۱۰	خراسان جنوبی	۷۲۲	۱۹
۱۱	خراسان رضوی	۲۲۲۵	۶۸
۱۲	خراسان شمالی	۶۵۹	۱۵
۱۳	خوزستان	۱۱۷۵	۲۸
۱۴	زنجان	۵۰۸	۱۶
۱۵	سمنان	۱۷۸	۶
۱۶	سیستان و بلوچستان	۱۱۸۵	۴۰
۱۷	فارس	۱۵۷۱	۱۹
۱۸	قزوین	۳۷۱	۱۳
۱۹	قم	۸۴	۵
۲۰	کردستان	۷۵۵	۱۹
۲۱	کرمان	۱۶۳۷	۴۸
۲۲	کرمانشاه	۱۴۳۳	۲۷
۲۳	کهگیلویه و بویراحم	۲۹۲	۱۱
۲۴	گلستان	۸۶۳	۳۰
۲۵	گیلان	۱۴۸۹	۴۳
۲۶	لرستان	۹۴۴	۱۶
۲۷	مازندران	۱۷۷۵	۴۲
۲۸	مرکزی	۶۰۶	۲۱
۲۹	هرمزگان	۷۶۷	۱۶
۳۰	همدان	۶۸۹	۲۵
۳۱	یزد	۴۰۱	۲۰
	کل	۲۵۳۰۸	۷۲۴

منبع: سازمان شهرداری و دهیاریها کل کشور، ۱۳۹۰.

با توجه به مقایسه آنچه دهیاریها نمی‌توانند انجام دهنده و آنچه تعاونی‌های دهیاری توان انجام آن را دارند می‌توان مزایای تعاونی‌های دهیاری را مطابق شکل زیر برشمود.

شکل: مزایای تشکیل تعاونی‌های دهیاری‌های بخش

از سال ۱۳۸۶ تا کنون، حدود ۷۲۴ تعاونی دهیاری، تشکیل شده‌است. هر چند تعاونی‌های دهیاری در سطح بخش تشکیل می‌شوند، اما در مواردی به دلیل کثرت دهیاریها، تشکیل ۲ تعاونی دهیاری در یک بخش نیز پیش‌بینی شده‌است. از سویی نیز به دلیل کمی تعداد دهیاری‌ها و یا عدم احراز شرایط لازم برای تشکیل تعاونی، شاهد هستیم که تعاونی دهیاری در سطح شهرستان تشکیل شده‌است.

همانطور که در جدول ۲ آمده‌است، استان خراسان رضوی، مازندران و کرمان به ترتیب بیشترین تعداد دهیاریها را به خود اختصاص داده‌اند، همچنین استانهای البرز، قم و سمنان نیز به ترتیب کمترین تعداد دهیاری‌ها را دارند. از نظر تعداد تعاونی دهیاری جدول ۲ و نقشه شماره ۱، نیز استانهای خراسان رضوی، کرمان و گیلان به ترتیب در مقام اول تا سوم قرار دارند و به ترتیب استانهای البرز، تهران و چهارمحال و بختیاری کمترین تعداد تعاونی دهیاری را دارند.

شاخص‌های در نظر گرفته شده برای انتخاب تعاونی دهیاری برتر را می‌توان در ۵ شاخص عمده جای داد:

– حقوقی؛

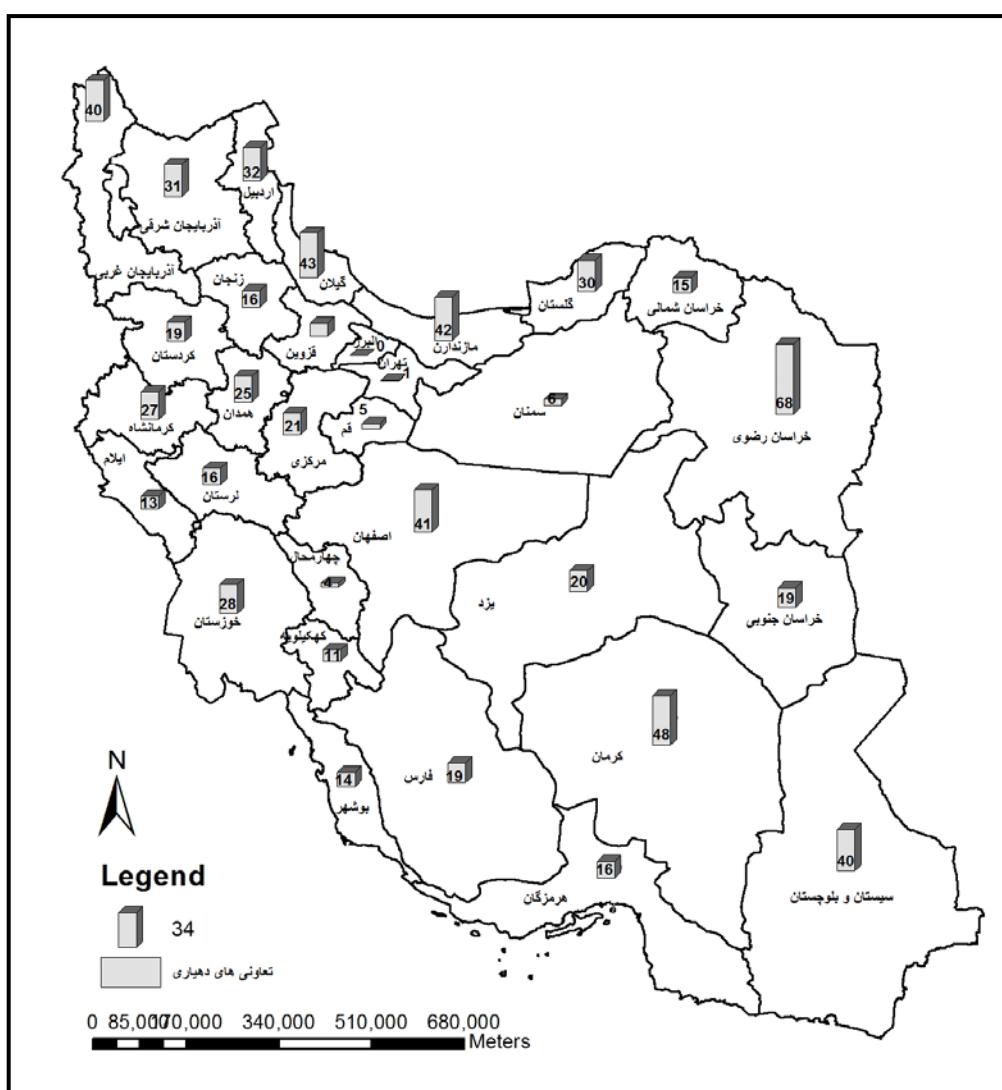
– مالی؛

– اداری و تشکیلاتی؛

– عمرانی- خدماتی؛

– اقتصادی و اشتغال‌زا، از آنجایی که برای ارزیابی این شاخصها زمان کافی سپری نشده است، لذا این شاخص عملاً کنار گذاشته شده و نسبت به آن توجه خاصی صورت نگرفت.

در سال ۱۳۹۰، در راستای تشویق تعاونی‌ها همچنین تغییر آنها به مشارکت و انجام فعالیتهای بیشتر، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، به معرفی تعاونی دهیاری برتر اقدام نمود، براساس شاخص‌های مورد سنجش، ۱۵ تعاونی دهیاری به عنوان تعاونی دهیاری برتر انتخاب شدند، و از میان آنها تعاونی دهیاری بخش مرکزی شهرستان مهریز استان یزد با نام، تعاونی وحدت دهیاران، به عنوان برترین تعاونی دهیاری انتخاب گردید. این روال قرار است که هر ساله تکرار شود با این تفاوت که وزارت کشور و سازمان شهرداری و دهیاریها به جای وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، متولی این امر باشد

نقشه شماره ۱: توزیع استانی تعاونی‌های دهیاری

- نامگذاری و نصب تابلوهای معابر و خیابانهای روستایی: ضمن سهولت آدرسدهی، سبب زیبایسازی فضای روستای شده است. علاوه بر این تابلوهایی نیز با مضامین پیام‌های فرهنگی و آموزشی و عقیدتی در سطح روستاهای نصب گردیده است.
- تمرز معدن شن و ماسه: با این اقدام از برداشت‌های پراکنده و بدون ضوابط فنی همچنین تخریب مراتع و رودخانه جلوگیری بعمل آمده، و درآمدی نیز عاید شرکت تعاقنی دهیاری می‌شود.
- احداث پارک‌های روستایی، توزیع آرد خام و پروژه‌های تعاقنی شامل زیرسازی آسفالت، تعریض معابر، مرمت حمام عموم و ...، از دیگر اقدامات صورت گرفته توسط تعاقنی دهیاران است (ماهnamه دهیاریها، ۱۳۸۹، ۲۸).

۲. نتیجه‌گیری:

تعاقنی‌های دهیاری در پاسخ به عدم توفیق دهیاری‌ها در زمینه‌ی کمبود اعتبارات، تجهیزات، عدم کسب جایگاه حقوقی شایسته و عدم ارائه خدماتی که نیازمند سیستم شبکه‌ای و فضایی است، شکل گرفته‌اند. بررسی فعالیت‌های این تعاقنی‌های نوپا در برخی نمونه‌ها نشان می‌دهد که تعاقنی‌های فوق با تجمیع تجهیزات، امکانات، سرمایه و تخصص‌های پراکنده می‌توانند، ضمن خدمات رسانی به روستاهای تحت پوشش خود، روستاهایی که به علی تشکیل دهیاریها در آنها میسر نشده است را، نیز تحت پوشش قرار داده و نقش مهم در ساماندهی مدیریت روستایی ایفا نمایند. همانطور که اشاره شد تعاقنی‌های دهیاریها در ابتدای راهند، با وجود آنکه عمری اندک از تشکیل آنها می‌گذرد مطالعات و بررسی‌هایی که در مقیاس کوچک صورت گرفته‌است، نمایانگر وجود برخی کاستی‌ها و ضعف‌ها می‌باشد، که از جمله آنها می‌توان به پایین بودن روحیه تعاقن، ابهام در قوانین مرتبط به تعاقنی و نحوه سهم‌بری و سودبری از مزایای تعاقنی و... اشاره کرد. از این‌رو، برای پیشبرد اهداف و موفقیت تعاقنی‌ها و عدم تکرار آزمون و خطا در سیر حرکت تعاقنی دهیاریها، پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه می‌شود:

جدول: تعاقنی‌های دهیاری برتر در سطح کشور

استان	شهرستان	بخش
اصفهان	اصفهان	مرکزی
آذربایجان	هربیس	خواجه
بوشهر	دشتستان	مرکزی
خوزستان	ذوق‌ول	مرکزی
خراسان شمالی	مانه و سملقان	سلمقوان
خراسان جنوبی	بیرجند	مرکزی
فارس	مرودشت	کامفیروز
قزوین	البرز	محمدیه
کرمان	ریگان	مرکزی
کهگیلویه و بویر احمد	گچساران	مرکزی
گلستان	بندرگز	مرکزی
گیلان	رضاوشهر	پره سر
مرکزی	تفرش	مرکزی
یزد	مهریز	مرکزی
همدان	قروه در جزین	رزن

بخش مرکزی شهرستان مهریز ۱۳۹ آبادی دارای سکنه دارد، که از این میان ۴۳ روستای آن دارای شورا و دهیاری می‌باشد. شرکت تعاقنی دهیاران این بخش با نام تعاقنی وحدت دهیاران، در سال ۱۳۹۰ بعنوان تعاقنی دهیاری برتر در کل کشور انتخاب شده است. با توجه به اهمیت این موضوع و نقشی که تعاقنی‌های دهیاری در توسعه روستایی و ساماندهی مدیریت روستایی کشور می‌توانند بر عهده بگیرند، در این قسمت به بیان اهم فعالیت‌های انجام شده از سوی شرکت تعاقنی وحدت دهیاران پرداخته‌ایم:

- صدور پروانه‌ی ساختمانی: که باعث تمرز امور، صرفه جویی اقتصادی، کاهش بوروکراسی اداری و سردرگمی متقاضیان و زمینه‌ساز استفاده از افراد مجبوب و خبره شده است.
- جمع‌آوری زباله و خدمات بهداشتی روستا: علاوه بر نصب سطل زباله در هر روستا مناسب با جمعیت آن روستا، از طریق ۴ دستگاه نیسان وانت و ۲ دستگاه تراکتور اقدام به جمع‌آوری و حمل زباله‌های روستایی می‌نماید.
- شرکت در مناقصه‌ی پروژه‌های عمرانی: که ضمن پایین آمدن هزینه تمام شده، استفاده از نیروی بومی و کیفیت بالای کار نیروی محلی را به همراه داشته است.

۳. پیشنهادات:

- بررسی عملکرد تعاونی‌های دهیاریها تشکیل شده و شناسایی نقاط قوت و ضعف آنها؛
  - حمایت مالی با اعطای تسهیلات و وام‌های کم بهره؛
  - تعدیل مقررات دست و پاگیر بانکی؛
  - حمایت‌های اداری و جلوگیری از بوروکراسی اداری؛
  - حمایت و پشتیبانی دستگاه‌های اجرایی از طرح‌های دهیاریها؛
  - تفکیک حوزه‌های کاری در سطح مختلف و تعیین نحوه نظارت و دخالت سایر دستگاهها؛
  - ارائه قوانین و مقررات واضح و برطرف نمودن خلاهای قانونی و برداشت‌های چند وجهی از قوانین؛
  - ایجاد شرکت‌های پیمانکاری عمرانی و فنی، خرید مصالح و ایجاد کارگاه‌های تولیدی؛
  - واگذاری پروژه‌های عمرانی به شرکتهای وابسته به تعاونی دهیاری به جای شرکتهای پیمانکاری خصوصی؛
  - تاسیس صندوق مالی، بیمه ... وابسته به تعاونی دهیاری؛
  - تشویق اعضاء برای ارائه طرحها و برنامه‌های کاربردی و کارآفرینی؛
  - اجرای طرح‌های درآمدزا و استغال‌زا از سوی شرکت‌های تعاونی دهیاری‌ها؛
  - استفاده از نیروی متخصص بخصوص در بحث نظارت؛
  - برنامه‌ریزی برای برقراری ارتباط موثر و نشست‌های مشورتی بین تعاونی‌های دهیاران در سطح شهرستان، استان و کشور؛
  - افزایش روحیه تعاون و دانش مدیریتی اعضاء تعاونی؛
  - تلاش برای درگیر نمودن تمامی اعضاء در فعالیتها و برنامه‌ها و جلوگیری از ایجاد فضای تشنج و رقابتی ناسالم بین اعضاء؛
  - ایجاد ساز و کار تشکیلاتی هویت بخش با نمادها و ابزارهای خاص چون (سایت، آرم، مهر...)؛
  - تجهیز تعاونی به سختافزارها و نرمافزارها و سهولت دسترسی به منابع و سایتها اطلاعاتی و مرتبط؛
  - و ...
۱۹. مهدوی، مسعود و نجفی کانی، علی‌اکبر، «دهیاریها تجربه ای دیگر در مدیریت روستایی»، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۳، پاییز ۱۳۸۴.
۲۰. Walker, Daniel H; ۲۰۰۱, Decision support, learning and rural resource management, Agricultural Systems ۷۲ (۲۰۰۲) ۱۱۲–۱۲۷.

۴. مراجع:

۱. افراخته، حسن، «مدیریت روستایی با تأکید بر ایران»، ۱۳۸۸، نشر گنج مهر.
۲. بدري، سيدعلي و نعمتى، مرتضى، «ازبيابي نقش کارکردي نظام نوين مدیریت روستایی، مقایسه تطبیقی دهیارهای های فعال در روستاهای کوچک و بزرگ استان گلستان»، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۹، ۱۳۸۶.